

עדכון , יום 22.10.2007

ישראל מנטרלת את תנועת-ההשכלה בעזה

כמיליון וחצי בני אדם, כלואים כיום בפועל, בתוך 360 הקילומטרים הרבועים של רצועת עזה, ביניהם כ-670 סטודנטים העומדים על זכותם לצאת ללימודים בחו"ל, להרחיב את גבולותיהם האינטלקטואליים ולרכוש הכשרה מקצועית. חלק מהם כבר ללמוד ולימודיהם נקטעו באבם - הם "נתקעו" ברצועת עזה לאחר ביקור משפחתי. אחרים מבקשים להתחיל ללמוד ואף קיבלו מלגות לצורך העניין. הגבלות התנועה המוחלטות המוטלות על הסטודנטים, נובעות מהשליטה הישראלית הנמשכת בגבולותיה של רצועת עזה, גם לאחר ביצוע תכנית "ההתנתקות" בשנת 2005. מאז השתלטות החמאס על הרצועה, ביוני 2007, חלה החמרה בהגבלות התנועה שמטילה ישראל על תושבי הרצועה, והכרזתה של ממשלת ישראל בספטמבר על עזה כעל "שטח עויין" הכשירה את הקרקע לעליית מדרגה נוספת: מאז ההכרזה הופסקה כמעט כליל תנועתם של בני אדם מהרצועה ואליה, למעט מתי-מעט המוגדרים על ידי הצבא כ"מקרים הומניטאריים".

מפגינות למען יציאה מעזה. העיר עזה, אוקטובר 2007. צילום: ויסאם נסאר.

בעיני מקבלי ההחלטות הישראליים צעירים פלסטינים השואפים לממש את זכותם להשכלה רחוקים מלהיות "מקרים הומאניטאריים" והמדיניות הישראלית מביאה לכך שסטודנטים אינם יכולים לצאת מהרצועה כל דרך שהיא. מהסטודנטים הפלסטינים נמנעת יציאה ללימודים בחו"ל, לא בשל חשדות ביטחוניים. אף שופט לא החליט לגזור את דינם ולשלול את זכותם לצאת מהטריטוריה בה הם חיים - אם היה נעשה כך, הרי שהגבלה זו הייתה קצובה בזמן. מניעת יציאתם של הסטודנטים לחו"ל אינה מוגבלת בזמן, אולם היא תחומה גיאוגרפית מכל הכיוונים: הם אינם יכולים לצאת מערבה, בשל האיסור הישראלי על פתיחת נמל ימי וההגבלות הנוספות על המים הטריטוריאליים של הרצועה שמטיל חיל הים; היציאה דרומה, למצרים, חסומה לגמרי בשל סגירתו המוחלטת של מעבר רפיח מאז יוני 2007, בשל התנגדותן של ישראל ושל מצרים לפתיחת המעבר¹. ועבור סטודנטים מעזה - השמיים הם גבול ברור מאד - מפני שישראל אוסרת על פתיחתו של נמל תעופה ואינה מאפשרת טיסות אזרחיות בשמי הרצועה.

אזרחים - וסטודנטים - לא מענישים

ביום 19.9.2007 פרסמה ועדת השרים לענייני בטחון הכרזה על רצועת עזה כעל "שטח עויין" וקבעה שבנוסף לצעדים צבאיים נגד ארגוני טרור, יתכנו פגיעות זמניות בתשתיות חשמל ומים ו"תוטל מגבלה על תנועת אנשים מן הרצועה ואליה"². הצעדים המוצעים בהחלטת הקבינט פוגעים בראש ובראשונה ב-1.5 מיליון הגברים, הנשים והילדים תושבי רצועת עזה - ולפיכך הם בלתי חוקיים בעליל. עזה הינה שטח כבוש³, משום שגם לאחר ביצוע תכנית "ההתנתקות" מוסיפה ישראל לשלוט בהיבטים מרכזיים של החיים בעזה, לרבות בגבולות של רצועת עזה, במרשם האוכלוסין הפלסטיני (וכך קובעת מיהו תושב עזה), במערכת המיסוי של עזה ובמימון שירותים ציבוריים שם. שליטה זו מטילה על ישראל חובות מכח המשפט הבינלאומי לדאוג לצרכיה של האוכלוסייה האזרחית בעזה ולהקל על התפקוד הנאות של מוסדות בעזה⁴. מדינת ישראל, נוקטת, אם כן, ענישה קולקטיבית אסורה⁵ כלפי תושבי עזה, ומפירה כך את זכותם של פלסטינים שוחרי-דעת לממש את זכויותיהם.

¹ ישראל הודיעה על התנגדותה לפתיחת מעבר רפיח וכן מסרה שגם מצרים מתנגדת לכך, במסגרת הודעה שהוגשה לבית המשפט העליון במסגרת בג"צ 6475/07 אבו לבן נ' אלוף פיקוד דרום (הודעת המדינה מיום 29.6.2007). על מנת לפתוח את מעבר רפיח לפי ההסכם המסדיר זאת, דרושה השתתפותם של ישראל (שמפקחת על המעבר באמצעות מצלמות במעגל סגור ומעקב אחרי רשימת נוסעים וכן מאפשרת לפקחים מטעם האיחוד להגיע פיזית למעבר), מצרים (שפותחת מהצד שלה), הרשות הפלסטינית (שמפעילה את המעבר בפועל) וכן פקחים מטעם האיחוד האירופי. ראו עמודים 29-34 "כובשים מנותקים-מעמדה המשפטי של רצועת עזה", ינואר 2007, זמין באתר: www.gisha.org.

² החלטה זו הוצעה בפני הממשלה ביום 5.9.2007.

³ ראו עמותת גישה, "כובשים מנותקים-מעמדה המשפטי של רצועת עזה", ינואר 2007, זמין באתר: www.gisha.org.

⁴ ראו תקנה 43 לתקנות בדבר דיניה ומנהגיה של המלחמה ביבשה, הנספחות לאמנת האג משנת 1907 (להלן: "תקנות האג").

⁵ האיסור על ענישה קולקטיבית מהווה חלק מהמשפט הבינלאומי המינהגי, המחייב כל מדינה. ראו, למשל, תקנה 46 לתקנות האג וכן סעיף 27 לאמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה משנת 1949.

"רוצים להעניש את חמאס, אבל אנחנו משלמים את המחיר..."

ויסאם אבו עג'וה, הוא צעיר עזתי בן 30 שחשובה לו מאד הסביבה בה הוא חי. זיהום האוויר, הזרמת שפכים לים, מצב הדגה בים התיכון וחוסר המודעות של הציבור לעניינים סביבתיים מטרידים אותו, במיוחד לאחר שסיים את לימודיו לתואר ראשון בכימיה באוניברסיטה האסלאמית ברצועת עזה בשנת 1998. מאז, כמעט שמונה שנים, מבקש מר אבו עג'וה להמשיך ולהעמיק את לימודיו בתחום זה, ושואף להקים מכון מחקר ולימודי סביבה ברצועת עזה לתועלתם של תושבי רצועת עזה והאזור כולו. אבו עג'וה מנסה זו הפעם הרביעית לצאת ללימודי הסביבה מחוץ לעזה. בשנת 2001 התקבל ללימודים במכון ערבה שבישראל, אולם נמנעה כניסתו לישראל. בשנת 2003 התקבל ללימודי תואר שני בגרמניה, אך ישראל לא התירה לו לצאת מרצועת עזה דרך מעבר רפיח, והוא החמיץ גם הזדמנות זו. לפני שנה התקבל ללימודים באנגליה – אולם שוב מנעה ממנו ישראל את היציאה לשם⁶ וגם בארבעה החודשים האחרונים לא קיבל היתר יציאה. "החלום שלי הוא להקים בעזה מכון מחקר ולימוד" אומר מר אבו עג'וה. "היציאה שלנו ללימודים לא תסכן את ביטחון ישראל. ישראל רוצה להעניש את חמאס, אבל אנחנו אלו שמשלמים את המחיר, מה לנו ולעניין הזה..."

"החלום שלי הוא ללמוד רפואה בגרמניה", אומרת גב' **עלא ג'אסר**, שסיימה את תעודת הבגרות שלה בממוצע 98.6. ג'אסר נרשמה ללימודי רפואה באוניברסיטת "יינה" שבגרמניה. ישראל אוסרת על ג'אסר ועל כל תושב עזה ללמוד בפקולטה לרפואה הפלסטינית – הממוקמת בגדה המערבית. ג'אסר עתידה הייתה להתחיל קורס בשפה הגרמנית ביולי 2007 ועם סיום לימודי השפה, התעתדה להתחיל בלימודי הרפואה. אולם כל ניסיונותיה בארבעה חודשים האחרונים, לקבל היתר לצאת מרצועת עזה לא צלחו. "זה מורט עצבים" היא אומרת "בכל יום אני מקווה למשהו חדש וטוב. אני לא יודעת עד מתי אני אהיה אופטימית. יש תחושה של מחנק".

ויסאם אבו עג'וה יוכל (תיאורטית) לצאת מעזה בעוד כ- 587 ימים...

לאחר סגירת מעבר רפיח ב- 9.6.2007, אפשרה ישראל למספר מצומצם של תושבים לצאת מהרצועה דרך מעבר ארז ומשם להמשיך לגדה המערבית ולגשר אלנבי, המחבר בין ירדן לגדה המערבית, או לנמל התעופה בן גוריון. ב-16.8.2007 הודיע הצבא כי יופעל מנגנון הסעות שיאפשר לסטודנטים ולבעלי אשרת שהייה, תושבות או אזרחות זרה, לצאת מהרצועה. בסוף אוגוסט ובתחילת ספטמבר 2007 הופעל מערך ההסעות שפעל ארבע פעמים⁷, בהן לא יותר מ-550 תושבי עזה, ביניהם כ-80

⁶ בתקופה זו, נהגה ישראל לסגור את מעבר רפיח, בין עזה למצרים, מרבית הזמן. ראו "כובשים מנותקים" הערה 3 לעיל, עמודים 29-34.

⁷ בימים 26.8.2007, 30.8.2007, 4.9.2007 ו-6.9.2007.

סטודנטים⁸, הורשו לצאת למצרים דרך המעברים "ארז" (בין ישראל לעזה) ו"ניצנה" (בין מצרים לעזה) ומשם למדינות שלישיות. לאחר שמערך ההסעות לא חודש ולא ניתן לסטודנטים לצאת מרצועת עזה בכל דרך אחרת, הגישה עמותת גישה בתאריך 17.9.2007 עתירה לבג"צ בשם של **מר חאלד מדלל**, סטודנט הלומד באוניברסיטת ברדפורד שבבריטניה, ורעייתו (בג"צ 7870/07 מדלל נ' שר הביטחון), בדרישה שינתן להם לצאת מרצועת עזה, על מנת שיוכלו לטוס לבריטניה. בתשובתה לבית-המשפט ביום 2.10.2007 טענה המדינה כי מנגנון ההסעות מרצועת עזה למצרים דרך מעבר ניצנה יחודש באותו יום, ושעל מר מדלל ואשתו להמתין בתור. בית המשפט קיבל טענה זו – אבל מערך ההסעות לא חודש, ונכון ליום 17.10.2007, ה"תור" לצאת מעזה עומד על כ-6,400 בני אדם, כ-670 מתוכם סטודנטים⁹. מספרים אלה מתייחסים רק לתושבי עזה שהם בעלי אזרחות, תושבות או אשרת שהייה לטווח ארוך זרים, שהרי מנגנון ההסעות הופעל כנסיעה לכיוון אחד – אין דרך לחזור לעזה. חישוב פשוט מראה שבאופן "תפקודי" הנוכחי של מערך ההסעות חאלד מדלל, **שמספרו ברשימה 4845 יצא בעוד 502 ימים, ויסאם אבו עג'וה, שמספרו ברשימה 5664, יצא מעזה לגרמניה בעוד 587 ימים, ועלא ג'אסר, שמספרו ברשימה 2850 – תוכל, תיאורטית, להגיע לגרמניה כדי להתחיל במסלול לימודי הרפואה בעוד כשנה.**

בכל מקרה, האפשרות לצאת את עזה באמצעות מנגנון ההסעות - היא כאמור, תיאורטית בלבד, מפני שהמנגנון המדובר כלל אינו פועל מאז ה-6.9.2007.

נסיבות אלו הביאו את עמותת גישה להגיש עתירה נוספת לבג"צ, בשם של חאלד מדלל, ויסאם אבו עג'וה, עלא ג'אסר ו-ארבעה סטודנטים נוספים. העתירה מבקשת שלסטודנטים תושבי עזה – יותר להגיע ללימודיהם בחו"ל.¹⁰

אזור האפשרויות המוגבלות

אפשרויותיהם של צעירים פלסטינים לרכוש השכלה בתוך תחומי הרשות הפלסטינית הן מוגבלות. סטודנטים, גם אלה שהתקבלו ללימודים, אינם יכולים להגיע לישראל בשל מדיניות המתייחסת אליהם באופן קולקטיבי כאל "סיכון בטחוני". אפשרויותיהם של תושבי עזה לרכוש השכלה גבוהה בתוך שטחי הרשות הפלסטינית – בעזה או בגדה – גם הן מוגבלות ביותר, בין היתר בשל השליטה הישראלית שם: גם כשגבולותיה של עזה פתוחים, ישראל אינה מאפשרת לתושבי עזה ללמוד בגדה המערבית, שם ממוקמות מרבית האוניברסיטאות הפלסטיניות וככלל לא מאפשרת למצרים ולמומחים זרים, בייחוד ממדינות ערב, להיכנס לרצועת עזה. מערכת ההשכלה הגבוהה בעזה היא קצוצת כנף - קיימות בה שלוש אוניברסיטאות בהן ניתן ללמוד רק חלק ממקצועות התואר הראשון ומספר מצומצם של תוכניות לתואר שני. מקצועות מסוימים - כגון ריפוי בעיסוק, קלינאות תקשורת,

⁸ לפי הרשימות של הועדה האזרחית הפלסטינית, הפועלת ברצועת עזה והאחראית על רישום התושבים שמבקשים לצאת ושעומדים בקריטריונים, קרי תושבות, אזרחות או אשרת שהייה לטווח ארוך במדינה זרה. בסך הכל פורסמו שמותיהם של 605 תושבי עזה כזכאים לצאת בהסעות, בכפוף לבדיקה בטחונית ישראלית ואישור סופי ממצרים. הערכה זהירה מאוד, מבוססת על נסיונה של עמותת גישה, היא שלפחות 55 אנשים הוחזרו על ידי ישראל או מצרים לאחר שהגיעו למעבר ארז או ניצנה.

⁹ לפי רשימת הנרשמים בוועדה האזרחית הפלסטינית עד ליום 17.10.2007. הרשימה כוללת 710 שמות של אנשים המבקשים להגיע למדינות זרות, אולם לפחות 40 מהם הינם נלווים שמבקשים לנסוע עם בני משפחותיהם.

¹⁰ בג"צ 8861/07 מדלל ואח' נ' שר הביטחון ואח', זמין באתר: www.gisha.org.

רפואת שיניים ופיזיותרפיה - לא ניתן כלל ללמוד ברצועה. כמו כן לא ניתן כלל ללמוד לתואר שלישי בכל שטחי הרשות הפלסטינית. הגבלות התנועה מנעו ומונעות מחברי סגל אקדמי ברצועה מלנסוע להשתלמויות, כנסים, ימי עיון ברחבי העולם, כך שהאפשרות לערוך מחקרים משותפים ולשתף פעולה עם קולגות במוסדות אקדמיים ברחבי העולם מצומצמת. הדבר משליך על מערכת ההשכלה והחינוך כולה. בהגבלות על התפתחותם של משכילים ושל מערכת השכלה גבוהה ברשות הפלסטינית, מתכחשת ישראל לאינטרסים הברורים שלה עצמה: לאפשר לשכניה – תושבי עזה - לבנות חברה משכילה ומתוקנת, חברה שוחרת שלום.

היא תוכל , אולי, לצאת מעזה בסוף שנת 2008. צילום: ויסאם נסאר

710 סטודנטים ונלויים מבקשים לצאת מעזה ללימודים באירופה, ארצות הברית, המזרח התיכון וארצות נוספות. אם לא יצאו בקרוב, יאבדו מקומות באוניברסיטה, מלגות ואשרות שהייה.

<u>מספר הסטודנטים (עם נלויים)</u> <u>שממתינים לצאת</u>	<u>המדינה בה נרשמו ללמוד</u>
1	אוסטריה
11	אוקרינה
7	איחוד האמירויות
1	איטליה
1	אינדונזיה
19	אלג'יריה
36	ארצות הברית
2	בוסניה
1	בחריין
2	בלרוס
9	בריטניה
24	גרמניה
7	הודו
2	הולנד
2	וונצואלה
28	טורקיה
29	ירדן
2	לבנון
15	מלזיה
432	מצרים
1	מקסיקו
7	מרוקו
8	סודן
11	סין
8	סעודיה
6	ספרד
2	פקיסטן
1	צרפת
1	קטר
3	קנדה
5	קפריסין
4	רומניה
3	רוסיה
5	שוודיה
1	שוויץ
3	תוניס
10	תימן
710	סה"כ